

ละครสร้างสรรค์

ละครสร้างสรรค์ คือละครเพื่อการศึกษาเป็นลักษณะหนึ่งของการแสดงที่ไม่เน้นการชักซ้อม (improvised drama) ไม่มีลักษณะหรือรูปแบบเฉพาะ (informal drama) เป็นกิจกรรมการแสดงที่ส่งเสริม และกระตุ้นให้ผู้แสดงให้ความคิดและความสามารถของตนโดยเน้นกระบวนการทำงานเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ในด้านการเรียนรู้แก่ผู้แสดง โดยผู้แสดงละครสร้างสรรค์จะต้องใช้ความคิดความสามารถ ความรู้สึกและจินตนาการของตนเอง โดยที่ครูหรือผู้นำกลุ่มเป็นผู้ช่วยเหลือแนะนำให้เด็ก หรือผู้แสดงมีประสบการณ์ในด้านการสำรวจ ศึกษาข้อมูล พัฒนาทักษะความสามารถ และแสดงความรู้สึกนึกคิด สื่อความหมายและความเข้าใจของคนให้ผู้อื่นได้รับรู้โดยการใช้แสดงออกด้วยท่าทาง และภาษาพูดเป็นสื่อ ละครสร้างสรรค์ จึงเป็นละครที่มีลักษณะและวัตถุประสงค์ต่างจากละครเวที (formal drama) ภายหลังประการ กล่าวคือ การจัดละครเวทีจำเป็นต้องมีการชักซ้อมการแสดงมีการกำกับการแสดง การใช้ฉาก แสง เสียง และอื่น ๆ เพื่อให้เกิดผลงานการแสดงที่ดีเด่น และประทับใจผู้ชม การจัดกิจกรรมละครสร้างสรรค์นั้นอาจมีการใช้ฉาก และเครื่องแต่งกายประกอบบ้าง หรืออาจไม่จำเป็นต้องใช้สิ่งเหล่านี้เลยก็ได้ผู้แสดงจะใช้ท่าทาง และคำพูดของตนเอง การแสดงละครสร้างสรรค์จึงขึ้นอยู่กับความสนใจ และความสามารถของผู้แสดงเป็นสำคัญ ครูหรือ ผู้นำกลุ่มมีบทบาทในการให้คำแนะนำอำนวยความสะดวกเพื่อให้เกิดผลทางการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

แม้ว่าละครสร้างสรรค์จะเป็นกิจกรรมการแสดงที่นิยมนำมาใช้กับเด็กและเยาวชน แต่โดยลักษณะและวัตถุประสงค์ตามที่กล่าวไว้ข้างต้น ละครสร้างสรรค์เป็นสิ่งที่นำไปใช้ให้เกิดประโยชน์แก่บุคคลกลุ่มอื่น และวิทยาการแขนงอื่น ๆ เช่น มนุษยวิทยา สังคมวิทยา จิตวิทยาสังคม จิตวิเคราะห์ จิตบำบัดในเด็ก และจิตวิทยาภาษาศาสตร์

การนำละครสร้างสรรค์มาใช้ในวงการศึกษาสอดคล้องกับแนวคิดของนักปราชญ์และนักการศึกษาคนสำคัญ เช่น รูโซ (Rousseau) และ ดีวี่ (Dewey) กล่าวคือ การคำนึงถึงธรรมชาติของผู้เรียนและการเรียนรู้ที่เกิดจากการกระทำ และประสบการณ์ของผู้เรียนเป็นสำคัญ

ประเทศที่เป็นผู้นำในการใช้ละครสร้างสรรค์ เพื่อการศึกษาได้แก่ อังกฤษ สหรัฐอเมริกา แคนาดา ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ นักการศึกษาของประเทศดังกล่าวได้เริ่มศึกษาค้นคว้าทดลอง และเผยแพร่การใช้ละครสร้างสรรค์ เมื่อระยะกลางคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ ผู้ที่สนับสนุน และเผยแพร่การใช้ละครเพื่อการศึกษา และเขียนตำราทางด้านนี้มา อาทิเช่น ปีเตอร์ สเลด (Peter Slade) ไบรอัน เวย์ (Brian Way) วินิเฟรด วอร์ด (Winifred Ward) และเนลลี แมคคาสลิน (Nellie McCaslin) เป็นที่น่าสังเกตว่า ตำราละครสร้างสรรค์ ใต้ศัพท์ภาษาอังกฤษสำหรับละครประเภทนี้ต่าง ๆ กัน เช่น creative dramatics, informal drama, creative play acting, developmental drama, educational drama, improvisational drama อย่างไรก็ตามชื่อภาษาอังกฤษที่กล่าวนี้ มีความหมายใกล้เคียงกับลักษณะของละครสร้างสรรค์ และใช้แทนกันได้ ในหลายกรณี

การใช้ละครสร้างสรรค์เพื่อการศึกษา มี ๒ ลักษณะ คือ

๑. ใช้ในลักษณะที่เป็นเนื้อหาวิชา เช่น การสอนเรื่องการเมืองเคลื่อนไหวร่างกายแบบต่าง ๆ การเข้าใจเรื่องจังหวะ การพูดที่เป็นแบบของตนเอง
๒. ใช้ในลักษณะที่เป็นวิธีสอน เพื่อประโยชน์ในการเรียนวิชาอื่น ๆ เช่นการแสดงบทบาท เพื่อให้เกิดความเข้าใจในเนื้อหาวิชา ประวัติศาสตร์ การสมมุติสถานการณ์และแสดงบทเพื่อวิเคราะห์เรื่องราวประกอบวิชา สังคมศึกษา

องค์ประกอบพื้นฐานของละครสร้างสรรค์

๑. ท่าทาง การเคลื่อนไหว การแสดงท่าไม้ (action, movement, pantomime)

การแสดงท่าทางเป็นส่วนประกอบที่จำเป็น และจะต้องมีความสัมพันธ์กับเรื่องราวที่แสดงในการแสดงท่าทางนั้นจะต้องมีการฝึกการเคลื่อนไหวร่างกายในลักษณะต่างๆ เช่น การฝึกให้เด็กกระโดดประหมัดศึกษารูปร่างการเคลื่อนไหวร่างกายแบบใช้ความคิดอิสระ และรู้จักการเคลื่อนไหวในเนื้อที่ที่กำหนดไว้ รวมทั้งการคำนึงถึงขนาดและลักษณะของกลุ่ม

๒. การตระหนักรู้ด้านประสาทสัมผัส (sensory awareness) การตระหนักรู้ หรือการรับรู้เป็นหัวใจของการแสดงออกการรู้จักโลกภายนอกจำเป็นต้องอาศัยความสามารถในการรับรู้ของแต่ละบุคคล และจากการที่บุคคลมีประสบการณ์ในการรับรู้เพิ่มขึ้นจะทำให้บุคคลนั้นมีความสามารถในการสังเกต เปรียบเทียบ จำแนกและทำให้เกิดความคิด ความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ รอบตัวองได้ชัดเจนยิ่งขึ้น การฝึกให้เด็กได้ใช้ประสาทสัมผัส ในด้านการรับรู้ นั้น จะช่วยให้เด็กเกิดความเข้าใจเกี่ยวกับตนเอง และมีจินตนาการ ความสามารถที่จะเข้าใจสิ่งแวดล้อม และแสดงออกได้ดีขึ้น

๓. การแสดงบทบาท (characterization) การแสดงบทบาทจำเป็นต้องอาศัยความเข้าใจในความรู้สึกของตัวละคร และสถานการณ์ต่างๆ เป็นพื้นฐานในขณะที่เด็กสมมุติตัวเองเป็นตัวละครนั้นเด็กจะต้องศึกษาลักษณะทางร่างกาย ความคิด อารมณ์ของตัวละครให้เข้าใจ ฉะนั้นในการแสดงละครสร้างสรรค์หรือผู้นำกลุ่มจึงจำเป็นต้องช่วยให้เด็กเกิดความเข้าใจในเรื่องพฤติกรรมของตัวละครว่ามีสิ่งกระตุ้น หรือสาเหตุจากอะไรเหตุใดตัวละครจึงแสดงพฤติกรรมนั้น ๆ และเราจะแสดงให้ผู้อื่นเข้าใจในความรู้สึกของตัวละครได้อย่างไร

๔. การใช้ถ้อยคำ และบทสนทนา (verbal interaction) นอกจากการใช้ท่าทาง เพื่อสื่อความหมายในการแสดงละครแล้วเด็ก ๆ ยังจำเป็นต้องใช้บทสนทนา

โต้ตอบ เพื่อให้สื่อความหมายได้ตรงกับบทบาทและสถานการณ์ ดังนั้นครูจึงควรส่งเสริมให้ เด็กได้มีโอกาส เพื่อฝึกฝนในการพูด การฟัง และได้คอยความคิดเห็นของผู้อื่นได้คล่องแคล่วยิ่งขึ้น

ประโยชน์ของละครสร้างสรรค์

การนำกิจกรรมละครสร้างสรรค์ไปใช้กับเด็ก ที่มีจุดเด่นคือเด็กโดยเฉพาะเด็กปฐมวัย และเด็กในระดับประถมศึกษาตอนปลาย การกล่าวคือ ช่วยส่งเสริมให้เด็กได้มีโอกาสแสดงออกอย่างอิสระ กระตุ้นให้เด็กใช้ภาษาพูดอย่างมีความหมาย ช่วยให้เด็กมีความรู้สึกไวต่อการรับรู้สิ่งแวดล้อม และความรู้สึกของบุคคลอื่น ช่วยให้เด็กรู้จักทำงานกลุ่มโดยช่วยกันคิด ขอมริบ และนับถือความคิดเห็นของเพื่อน เปิดโอกาสให้เด็กแสดงออกทางอารมณ์ในทางที่เหมาะสมฝึกเด็กให้รู้จักรวบรวมความคิด เพื่อการแสดง ส่งเสริมทักษะการฟัง และช่วยให้เด็กได้รับความเพลิดเพลิน

ในการจัดละครสร้างสรรค์ ครูควรมีบทบาทในการช่วยแนะความคิดช่วยประสานงาน และจะต้องมีความเข้าใจว่า กิจกรรมละครสร้างสรรค์ ไม่ได้หมายถึงการให้เด็กทำอะไรโดยไม่มีขอบเขต แต่ควร ฝึกให้เด็กมีวินัยในตัวเอง หน้าที่สำคัญประการหนึ่งของครูก็คือ การจัดหาอุปกรณ์ที่จำเป็นที่เด็กต้องการในการทำกิจกรรมให้ได้ผลสำเร็จ ในการให้คำแนะนำนั้นครูต้องคำนึงถึงบุคลิกภาพ อายุ ความสนใจ และความต้องการของเด็กแต่ละคน การบังคับให้เด็กทำสิ่งใดในขณะที่เด็กยังไม่พร้อมอาจทำให้เด็กมีความวิตกกังวล

ละครสร้างสรรค์จะใช้บ่อยเพียงใดขึ้นอยู่กับความสามารถของครูที่เห็นว่าวิชาต่างๆจะนำมาจัดเป็นกิจกรรมการละครได้หรือไม่ ช่วงเวลาที่แสดงตั้งแต่ ๒-๓ นาที ถึง ๑ ชั่วโมง หรือมากกว่านั้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความพร้อมของครู และจุดประสงค์ของแต่ละกิจกรรม ที่สำคัญที่สุดคือครูจะต้องมีลักษณะของความเป็นผู้นำ มีความสามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ และมีความไวต่อการแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ดี

บรรณานุกรม

- ภณี สุวัฒน์ ละครสังสรรค์สำหรับเด็ก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ๒๕๒๖.
- Courtney, Richard. Play Drama and Thought : The Intellectual Background to Drama in Education. 3rd ed. New York, Drama Book Specialists, 1974.
- Heinig, Ruth Beall. Creative Drama for the Classroom Teacher. Prentice-Hall, 1981.
- Slade, peter. An Introduction to Child Drama. London, University of London Press, 1958.